

Σύνταξη και Συντακτική Ανάλυση

Rene Magritte, *Le Seize Septembre*

Κωστής Σαγώνας <kostis@cs.ntua.gr>

Μια γραμματική για τα Αγγλικά

Μια πρόταση αποτελείται από μια ονοματική φράση, ένα ρήμα, και μια ονοματική φράση

$\langle S \rangle ::= \langle NP \rangle \langle V \rangle \langle NP \rangle$

Μια ονοματική φράση αποτελείται από ένα άρθρο και ένα ουσιαστικό

$\langle NP \rangle ::= \langle A \rangle \langle N \rangle$

Ρήματα είναι τα εξής...

$\langle V \rangle ::= \mathbf{loves} \mid \mathbf{hates} \mid \mathbf{eats}$

Άρθρα είναι τα εξής...

$\langle A \rangle ::= \mathbf{a} \mid \mathbf{the}$

Ουσιαστικά είναι τα εξής...

$\langle N \rangle ::= \mathbf{dog} \mid \mathbf{cat} \mid \mathbf{rat}$

Πώς δουλεύει μια γραμματική

- Μια γραμματική είναι ένα σύνολο κανόνων που ορίζουν πώς κατασκευάζεται ένα **συντακτικό δένδρο**
- Ξεκινάμε βάζοντας το $\langle S \rangle$ στη ρίζα του δένδρου
- Οι κανόνες της γραμματικής λένε πώς μπορούμε να προσθέσουμε παιδιά σε κάθε σημείο του δένδρου
- Για παράδειγμα, ο κανόνας

$$\langle S \rangle ::= \langle NP \rangle \langle V \rangle \langle NP \rangle$$

λέει ότι μπορούμε να προσθέσουμε κόμβους $\langle NP \rangle$, $\langle V \rangle$, και $\langle NP \rangle$, με αυτή τη σειρά, ως παιδιά του κόμβου $\langle S \rangle$

Γραμματική για αριθμητικές εκφράσεις

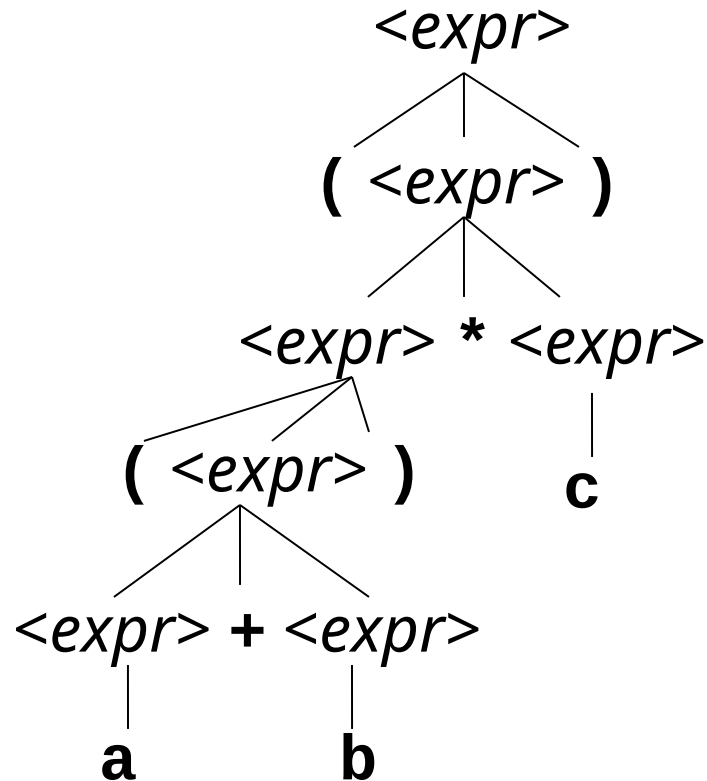
```
<expr> ::= <expr> + <expr>
          | <expr> * <expr>
          | ( <expr> )
          | a | b | c
```

Η παραπάνω γραμματική ορίζει ότι μια αριθμητική έκφραση μπορεί να είναι

- το άθροισμα δύο άλλων εκφράσεων, ή
- το γινόμενο δύο εκφράσεων, ή
- μια έκφραση που περικλείεται από παρενθέσεις, ή
- κάποια από τις μεταβλητές **a**, **b**, ή **c**

Συντακτικό δένδρο

$\langle expr \rangle ::= \langle expr \rangle + \langle expr \rangle$
| $\langle expr \rangle * \langle expr \rangle$
| ($\langle expr \rangle$)
| **a** | **b** | **c**

Συστατικά μιας γραμματικής

αρχικό σύμβολο

$\langle S \rangle ::= \langle NP \rangle \langle V \rangle \langle NP \rangle$

κανόνας παραγωγής

$\langle NP \rangle ::= \langle A \rangle \langle N \rangle$

μη τερματικά σύμβολα

$\langle V \rangle ::= \text{loves} \mid \text{hates} \mid \text{eats}$

$\langle A \rangle ::= \text{a} \mid \text{the}$

$\langle N \rangle ::= \text{dog} \mid \text{cat} \mid \text{rat}$

τερματικά σύμβολα
(λεκτικές μονάδες)

Ορισμός γραμματικών σε μορφή Backus-Naur

Μια γραμματική σε μορφή Backus-Naur αποτελείται από

- Ένα σύνολο από **λεκτικές μονάδες (tokens)**
 - Συμβολοσειρές που αποτελούν τα μικρότερα αδιαίρετα κομμάτια της σύνταξης του προγράμματος
- Ένα σύνολο από **μη τερματικά σύμβολα (non-terminals)**
 - Συμβολοσειρές που εγκλείονται σε αγκύλες, π.χ. $\langle NP \rangle$, και αντιπροσωπεύουν κομμάτια του συντακτικού της γλώσσας
 - Δε συναντιούνται στο πρόγραμμα, αλλά είναι σύμβολα που βρίσκονται στο αριστερό μέρος κάποιων κανόνων της γραμματικής
- Το **αρχικό σύμβολο (start symbol)** της γραμματικής
 - Ένα συγκεκριμένο μη τερματικό σύμβολο που αποτελεί τη ρίζα του συντακτικού δένδρου για κάθε αποδεκτό από τη γλώσσα πρόγραμμα
- Ένα σύνολο από **κανόνες παραγωγής (production rules)**

Κανόνες παραγωγής

- Οι κανόνες παραγωγής χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του συντακτικού δένδρου
- Κάθε κανόνας έχει τη μορφή $A ::= \Delta$
 - Το αριστερό μέρος A αποτελείται από ένα μη τερματικό σύμβολο
 - Το δεξί μέρος Δ είναι μια ακολουθία από τερματικά (λεκτικές μονάδες) και μη τερματικά σύμβολα
- Κάθε κανόνας προσδιορίζει έναν πιθανό τρόπο κατασκευής του συντακτικού υποδένδρου που
 - έχει ως ρίζα του το μη τερματικό σύμβολο στο αριστερό μέρος A του κανόνα και
 - έχει ως παιδιά αυτής της ρίζας (με την ίδια σειρά εμφάνισης) τα σύμβολα στο δεξί μέρος Δ του κανόνα

Επιλογές στη γραφή των κανόνων παραγωγής

- Όταν υπάρχουν περισσότεροι από ένας κανόνες παραγωγής με το ίδιο αριστερό μέρος, μπορούμε να κάνουμε χρήση της παρακάτω συντομογραφίας
- Στη BNF γραμματική μπορούμε να δώσουμε το αριστερό μέρος, το διαχωριστή $::=$, και μετά μια ακολουθία από δεξιά μέρη που διαχωρίζονται από το ειδικό σύμβολο $|$
- Οι δύο γραμματικές είναι ίδιες

```
<expr> ::= <expr> + <expr>
          | <expr> * <expr>
          | ( <expr> )
          | a | b | c
```

```
<expr> ::= <expr> + <expr>
<expr> ::= <expr> * <expr>
<expr> ::= ( <expr> )
<expr> ::= a
<expr> ::= b
<expr> ::= c
```

Κανόνες παραγωγής του κενού

- Το ειδικό μη τερματικό *<empty>* χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις που θέλουμε κάποιος κανόνας να μην παράγει τίποτα
- Για παράδειγμα, οι παρακάτω κανόνες ορίζουν τη δομή **if-then** των περισσότερων γλωσσών, η οποία επιτρέπει την ύπαρξη ενός προαιρετικού **else**

```
<if-stmt> ::= if <expr> then <stmt> <else-part>  
<else-part> ::= else <stmt> | <empty>
```

Κατασκευή συντακτικών δένδρων

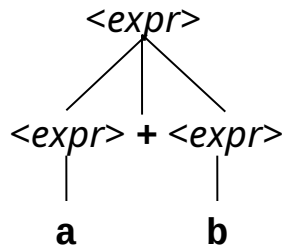
- Αρχίζουμε την κατασκευή βάζοντας το αρχικό σύμβολο της γραμματικής στη ρίζα του δένδρου
- Προσθέτουμε παιδιά σε κάθε μη τερματικό σύμβολο, χρησιμοποιώντας *κάποιον* από τους *κανόνες παραγωγής* της γλώσσας για το συγκεκριμένο μη τερματικό
- Η διαδικασία τερματίζει όταν όλα τα φύλλα του δένδρου αποτελούνται από λεκτικές μονάδες
- Η συμβολοσειρά που αντιστοιχεί στο δένδρο που κατασκευάσαμε βρίσκεται διαβάζοντας τα φύλλα του δένδρου από αριστερά προς τα δεξιά

```
<expr> ::= <expr> + <expr>
          | <expr> * <expr>
          | ( <expr> )
          | a | b | c
```

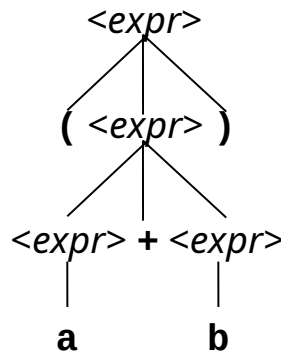
Παραδείγματα

- Τα συντακτικά δένδρα για τις παρακάτω εκφράσεις

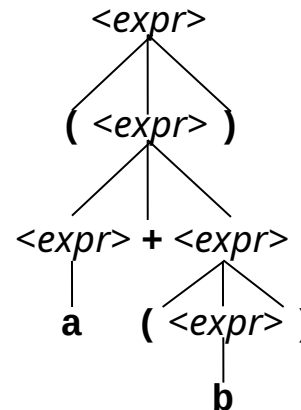
a+b

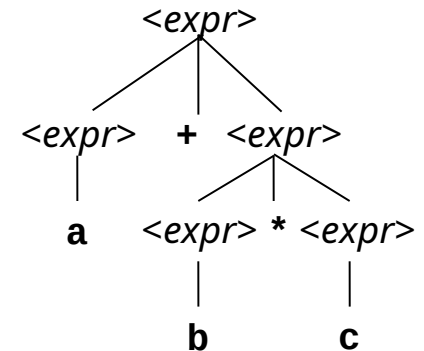
(a+b)

(a+(b))

a+b*c

δεν είναι το μόνο!

- Η κατασκευή των συντακτικών δένδρων είναι η δουλειά του συντακτικού αναλυτή ενός μεταγλωττιστή
- Υπάρχουν διάφοροι αποδοτικοί αλγόριθμοι και εργαλεία για (ημι)αυτόματη κατασκευή του συντακτικού αναλυτή

Τυπικός ορισμός σύνταξης γλωσσών

- Για να ορίσουμε τη σύνταξη των γλωσσών προγραμματισμού χρησιμοποιούμε γραμματικές
- Η γλώσσα που ορίζεται από μια γραμματική είναι το σύνολο των συμβολοσειρών για τα οποία η γραμματική μπορεί να παράξει συντακτικά δένδρα
- Τις περισσότερες φορές το σύνολο αυτό είναι άπειρο (παρόλο που η γραμματική είναι πεπερασμένη)
- Η κατασκευή μιας γραμματικής για μια γλώσσα μοιάζει λίγο με προγραμματισμό...

Παράδειγμα κατασκευής γραμματικής (1)

Συνήθως γίνεται με χρήση της τεχνικής “διαίρει και βασίλευε” (divide and conquer)

- **Παράδειγμα:** κατασκευή της γλώσσας των δηλώσεων της Java (η οποία είναι παρόμοια με αυτή της C):
 - αρχικά, η δήλωση έχει ένα όνομα τύπου
 - στη συνέχεια μια ακολουθία από μεταβλητές που διαχωρίζονται με κόμματα (όπου κάθε μεταβλητή μπορεί να πάρει μια αρχική τιμή)
 - και στο τέλος ένα ερωτηματικό (semicolon)

```
float a;  
boolean a, b, c;  
int a = 1, b, c = 1 + 2;
```

Παράδειγμα κατασκευής γραμματικής (2)

- Αρχικά, ας αγνοήσουμε την πιθανή ύπαρξη αρχικοποιητών:

```
<var-decl> ::= <type-name> <declarator-list> ;
```

- Ο κανόνας για τα ονόματα των πρωτόγονων τύπων (primitive types) της Java είναι απλούστατος:

```
<type-name> ::= boolean | byte | short | int  
                | long | char | float | double
```

Σημείωση: δεν παίρνουμε υπόψη κατασκευασμένους τύπους (constructed types): ονόματα κλάσεων, ονόματα διεπαφών (interfaces), και τύπους πινάκων

Παράδειγμα κατασκευής γραμματικής (3)

- Η ακολουθία των μεταβλητών που διαχωρίζονται με κόμματα έχει ως εξής:

```
<declarator-list> ::= <declarator>  
                    | <declarator> , <declarator-list>
```

- Όπου ξανά, έχουμε προς το παρόν αγνοήσει τους πιθανούς αρχικοποιητές των μεταβλητών

Παράδειγμα κατασκευής γραμματικής (4)

- Οι δηλωτές μεταβλητών, με ή χωρίς αρχικοποιήσεις, ορίζονται ως:

```
<declarator> ::= <variable-name>  
                | <variable-name> = <expr>
```

- Για ολόκληρη τη Java:
 - Πρέπει να επιτρέψουμε και ζεύγη από αγκύλες μετά το όνομα των μεταβλητών για τη δήλωση των πινάκων
 - Πρέπει επίσης να ορίσουμε και τη σύνταξη των αρχικοποιητών πινάκων
 - (Φυσικά θέλουμε και ορισμούς για τα μη τερματικά σύμβολα *<variable-name>* και *<expr>*)

Τί αποτελεί λεκτική μονάδα (token);

- Όποια κομμάτια της γλώσσας επιλέξουμε να θεωρήσουμε ως μη κατασκευαζόμενα από μικρότερα κομμάτια
- Μεταβλητές (**i**, **j**), λέξεις κλειδιά (**if**), τελεστές (**==**, **++**), σταθερές (**123** . **4**), κ.λπ.
- Οι γραμματικές που έχουμε ορίσει δίνουν τη δομή των φράσεων (*phrase structure*): πως το πρόγραμμα κατασκευάζεται από μια σειρά λεκτικών μονάδων
- Πρέπει επιπλέον να ορίσουμε και τη λεκτική δομή (*lexical structure*): πως ένα αρχείο χωρίζεται σε λεκτικές μονάδες

Δύο επιλογές ορισμού της λεκτικής δομής

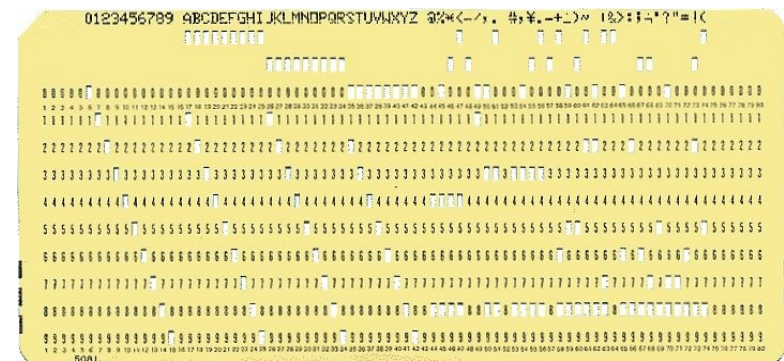
- Με μια κοινή γραμματική
 - Οι χαρακτήρες είναι οι μοναδικές λεκτικές μονάδες
 - Συνήθως δεν ακολουθείται αυτή η επιλογή: κενά και σχόλια περιπλέκουν αρκετά τη γραμματική και την καθιστούν μη αναγνώσιμη
- Με ξεχωριστές γραμματικές
 1. Μία που ορίζει πώς προκύπτουν οι λεκτικές μονάδες από ένα αρχείο με χαρακτήρες
 - Η γραμματική αυτή συνήθως είναι μια **κανονική γραμματική (regular grammar)** και χρησιμοποιείται από το **λεκτικό αναλυτή (scanner)**
 2. Μία που ορίζει πώς προκύπτουν τα συντακτικά δένδρα από μία ακολουθία λεκτικών μονάδων
 - Η γραμματική αυτή συνήθως είναι μια **γραμματική ελεύθερη συμφραζομένων (context-free grammar)** και χρησιμοποιείται από το **συντακτικό αναλυτή (parser)**

Ιστορικές σημειώσεις (1)

- Παλιά, κάποιες γλώσσες προγραμματισμού δε διαχώριζαν τη λεκτική από την φραστική δομή
 - Παλιές εκδόσεις της Fortran και της Algol επέτρεπαν κενά σε οποιοδήποτε σημείο, ακόμα και στο μέσο μιας λέξης κλειδί!
 - Άλλες γλώσσες, π.χ. η PL/I, επιτρέπουν τη χρήση λέξεων κλειδιών ως μεταβλητές
 - (Το ίδιο συμβαίνει και στην ML, αλλά εκεί δεν αποτελεί πρόβλημα.)
- Τα παραπάνω δεν είναι καλή ιδέα...
 - προσθέτουν δυσκολία στην λεκτική και συντακτική ανάλυση και
 - μειώνουν την αναγνωσιμότητα των προγραμμάτων που υλοποιούν αυτές τις φάσεις της μεταγλώττισης

Ιστορικές σημειώσεις (2)

- Κάποιες γλώσσες έχουν **λεκτική δομή σταθερής μορφής** (*fixed-format*)—τα κενά είναι σημαντικά
 - Μία εντολή ανά γραμμή (π.χ. της διάτρητης κάρτας)
 - Οι πρώτες 7 θέσεις κάθε γραμμής για την ταμπέλα (label)
- Οι πρώτες διάλεκτοι της Fortran, Cobol, και της Basic
- Σχεδόν οι περισσότερες μοντέρνες γλώσσες είναι **ελεύθερης μορφής** (*free-format*): τα κενά αγνοούνται
 - Π.χ. Algol, Pascal, Java, ...
 - Μερικές άλλες (C, C++) διαφέρουν λίγο λόγω του προεπεξεργαστή
 - Σε κάποιες όμως (Python, Haskell), τα κενά είναι σημαντικά

Άλλες μορφές γραμματικών

- Μικρές διαφοροποιήσεις της μορφής Backus-Naur (BNF)
 - Χρήση \rightarrow ή $=$ αντί για $::=$
 - Όχι $\langle \rangle$ αλλά κάποιο ειδικό font ή χρήση αποστρόφων για τις λεκτικές μονάδες ώστε να ξεχωρίζονται εύκολα από τα μη τερματικά σύμβολα
- Επεκτάσεις της μορφής Backus-Naur (EBNF)
 - Πρόσθετος συμβολισμός για την απλοποίηση κάποιων κανόνων:
 - $\{x\}$ υποδηλώνει μηδέν ή περισσότερες επαναλήψεις του x
 - $[x]$ υποδηλώνει ότι το x είναι προαιρετικό (δηλαδή $x \mid \langle \text{empty} \rangle$)
 - $()$ για ομαδοποίηση
 - $|$ οπουδήποτε για να υποδηλώσει επιλογή
 - Αποστρόφους γύρω από τις λεκτικές μονάδες ούτως ώστε να ξεχωρίζονται από τα παραπάνω μετασύμβολα
- Συντακτικά διαγράμματα

Παραδείγματα EBNF

$\langle \text{if-stmt} \rangle ::= \mathbf{if} \langle \text{expr} \rangle \mathbf{then} \langle \text{stmt} \rangle [\mathbf{else} \langle \text{stmt} \rangle]$

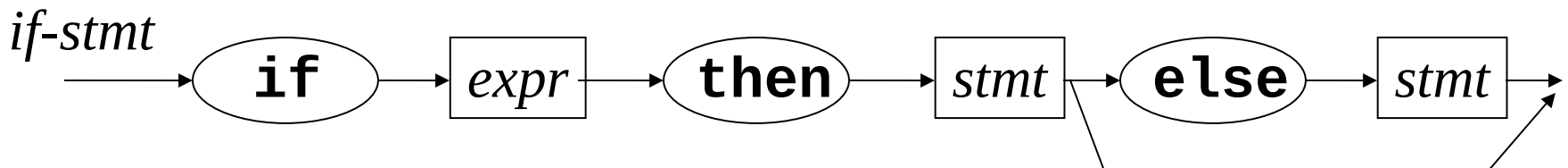
$\langle \text{stmt-list} \rangle ::= \langle \text{stmt} \rangle \{ ; \langle \text{stmt} \rangle \}$

$\langle \text{thing-list} \rangle ::= (\langle \text{stmt} \rangle \mid \langle \text{decl} \rangle) \{ ; (\langle \text{stmt} \rangle \mid \langle \text{decl} \rangle) \}$

Συντακτικά διαγράμματα (1)

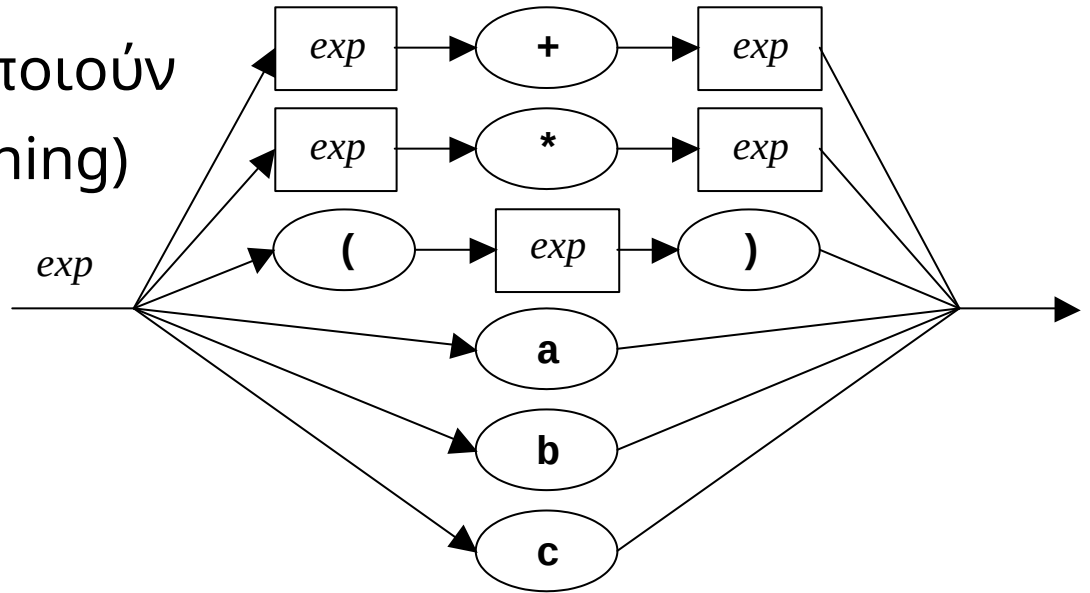
- Έστω ότι έχουμε μια γραμματική σε EBNF
- Ο κάθε κανόνας παραγωγής μετατρέπεται σε μια σειρά από κουτιά
 - Ορθογώνια για τα μη τερματικά σύμβολα
 - Οβάλ για τα τερματικά σύμβολα
 - Τα παραπάνω ενώνονται με βέλη
 - (Πιθανώς κάποια βέλη να παρακάμπτουν κάποια από τα κουτιά.)

$\langle if-stmt \rangle ::= \mathbf{if} \langle expr \rangle \mathbf{then} \langle stmt \rangle [\mathbf{else} \langle stmt \rangle]$

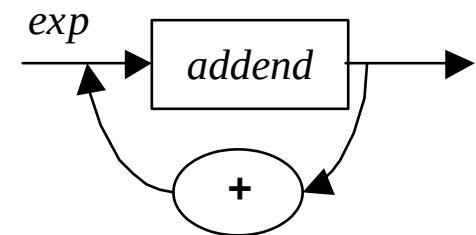
Συντακτικά διαγράμματα (2)

- Πολλαπλοί κανόνες παραγωγής χρησιμοποιούν διακλαδώσεις (branching)

- Η επανάληψη υποδηλώνεται με χρήση βρόχων

$\langle exp \rangle ::= \langle addend \rangle \{ + \langle addend \rangle \}$

Παράδειγμα διαφορετικού συμβολισμού EBNF

WhileStatement:

while (*Expression*) *Statement*

DoStatement:

do *Statement* **while** (*Expression*);

ForStatement:

for (*ForInit*_{opt} ; *Expression*_{opt} ; *ForUpdate*_{opt})
Statement

από το βιβλίο *The Java™ Language Specification*, James Gosling *et al.*

Από τη Σύνταξη προς τη Σημασιολογία

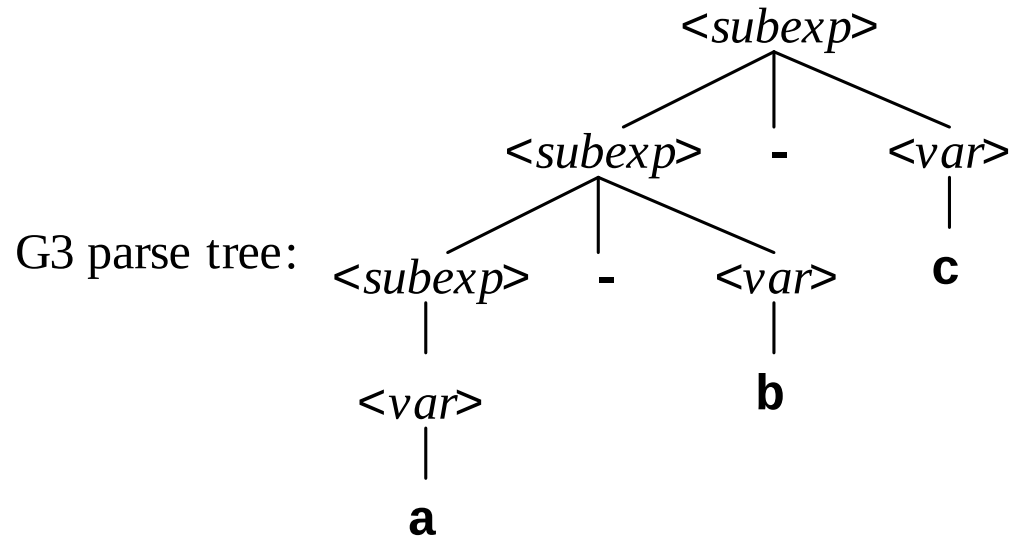
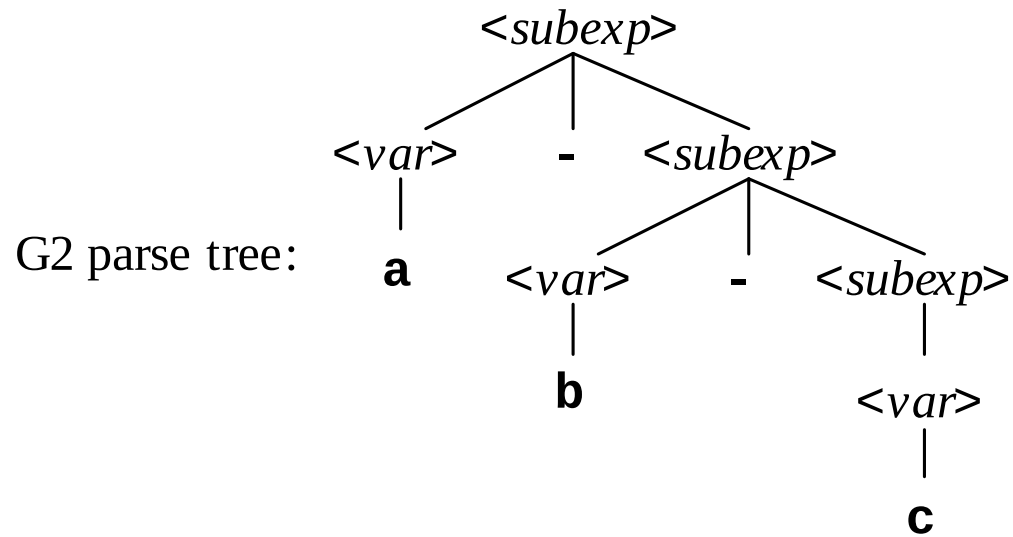
Τρεις “ισοδύναμες” γραμματικές

G1: $\langle subexp \rangle ::= \langle subexp \rangle - \langle subexp \rangle \mid \mathbf{a} \mid \mathbf{b} \mid \mathbf{c}$

G2: $\langle subexp \rangle ::= \langle var \rangle - \langle subexp \rangle \mid \langle var \rangle$
 $\langle var \rangle ::= \mathbf{a} \mid \mathbf{b} \mid \mathbf{c}$

G3: $\langle subexp \rangle ::= \langle subexp \rangle - \langle var \rangle \mid \langle var \rangle$
 $\langle var \rangle ::= \mathbf{a} \mid \mathbf{b} \mid \mathbf{c}$

- Και οι τρεις γραμματικές ορίζουν την ίδια γλώσσα: τη γλώσσα όλων των συμβολοσειρών που περιλαμβάνουν ένα ή περισσότερα **a**, **b**, ή **c** τα οποία διαχωρίζονται μεταξύ τους από ένα μείον. Αλλά...

Γιατί είναι σημαντικά τα συντακτικά δένδρα;

- Θέλουμε η δομή του συντακτικού δένδρου να αντικατοπτρίζει τη σημασιολογία της συμβολοσειράς που αντιπροσωπεύει
- Αυτό κάνει το σχεδιασμό της γλώσσας πιο δύσκολο:
 - ενδιαφερόμαστε για τη **δομή** του κάθε συντακτικού δένδρου
 - όχι μόνο για τη συμβολοσειρά των φύλλων του

Τα συντακτικά δένδρα είναι το μέρος που η σύνταξη αρχίζει να συναντά τη σημασιολογία των γλωσσών

Τελεστές (operators)

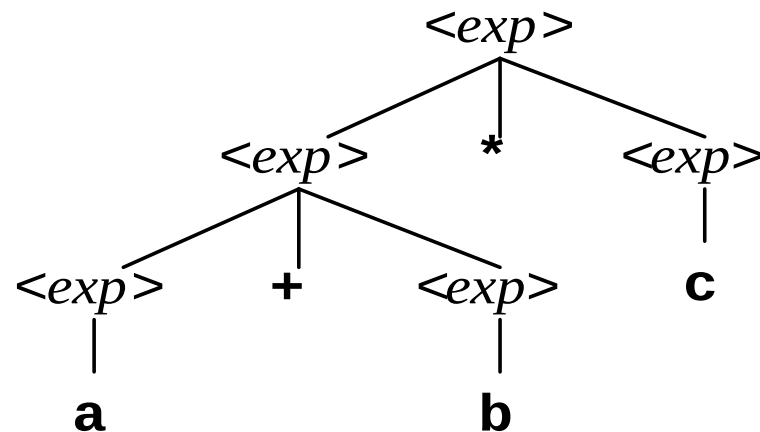
- Τελεστές χρησιμοποιούνται για λειτουργίες που γίνονται συχνά, π.χ. πρόσθεση, αφαίρεση, πολλαπλασιασμό, ...
- Ο όρος τελεστής αναφέρεται τόσο στη λεκτική μονάδα (π.χ. $+$, $*$) όσο και στη λειτουργία αυτή καθ' αυτή
 - **Μοναδιαίοι** τελεστές δέχονται ένα όρισμα: -42
 - **Δυαδικοί** τελεστές δέχονται δύο ορίσματα: $4+2$
 - **Τριαδικοί** τελεστές δέχονται τρία ορίσματα: $a?b:c$
- Στις περισσότερες γλώσσες
 - Οι δυαδικοί τελεστές γράφονται σε infix μορφή: π.χ. $4+2$
 - Οι μοναδιαίοι τελεστές γράφονται σε prefix (-42) ή σε postfix μορφή ($i++$)

Προτεραιότητα (precedence) τελεστών

- Έστω η γραμματική G4:

```
<exp> ::= <exp> + <exp>
         | <exp> * <exp>
         | ( <exp> )
         | a | b | c
```

- Ένα συντακτικό δένδρο για τη συμβολοσειρά **a+b*c** είναι το

- Στο δένδρο αυτό η πρόσθεση γίνεται πριν από τον πολλαπλασιασμό, κάτι που δεν είναι σε αρμονία με τις συνήθεις προτεραιότητες των τελεστών + και *

Προτεραιότητα τελεστών στη γραμματική

- Για να έχουμε τη σωστή προτεραιότητα τελεστών, αλλάζουμε τη γραμματική με τέτοιο τρόπο ώστε ο τελεστής με την μεγαλύτερη προτεραιότητα να καταλήγει “πιο κάτω” στο συντακτικό δένδρο

G5:

$$\begin{array}{l} \langle expr \rangle ::= \langle expr \rangle + \langle expr \rangle \mid \langle mulexp \rangle \\ \langle mulexp \rangle ::= \langle mulexp \rangle * \langle mulexp \rangle \\ \quad \quad \quad \mid (\langle expr \rangle) \\ \quad \quad \quad \mid \mathbf{a} \mid \mathbf{b} \mid \mathbf{c} \end{array}$$

Παραδείγματα προτεραιότητας τελεστών

- C (15 επίπεδα προτεραιότητας—πάρα πολλά;)

```
a = b < c ? * p + b * c : 1 << d ( )
```

- Pascal (5 επίπεδα—όχι αρκετά;)

```
a <= 0 or 100 <= a
```

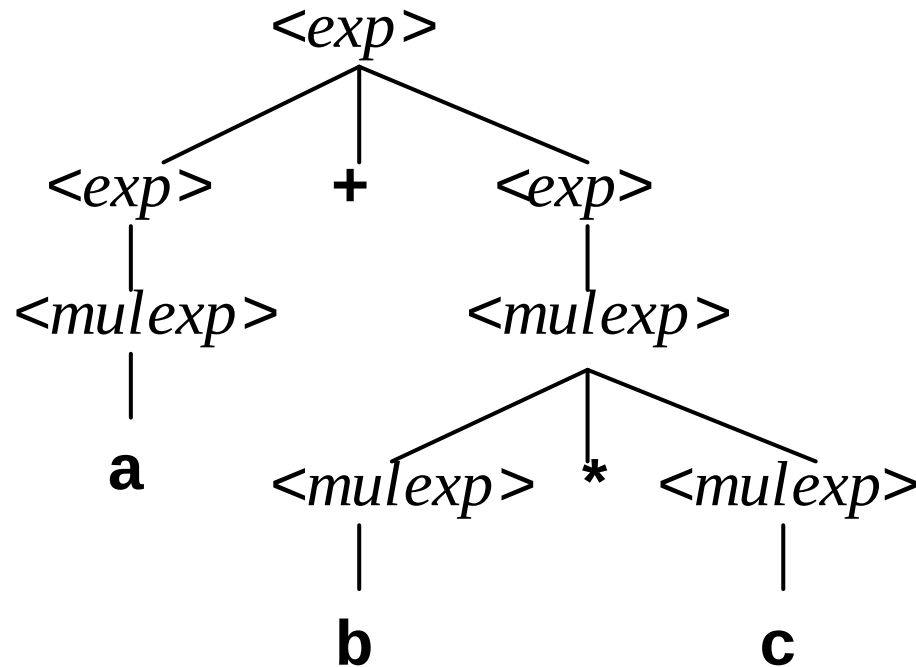
Συντακτικό λάθος!

- Smalltalk (1 επίπεδο για όλους τους δυαδικούς τελεστές)

```
a + b * c
```

Συντακτικό δένδρο με σωστή προτεραιότητα

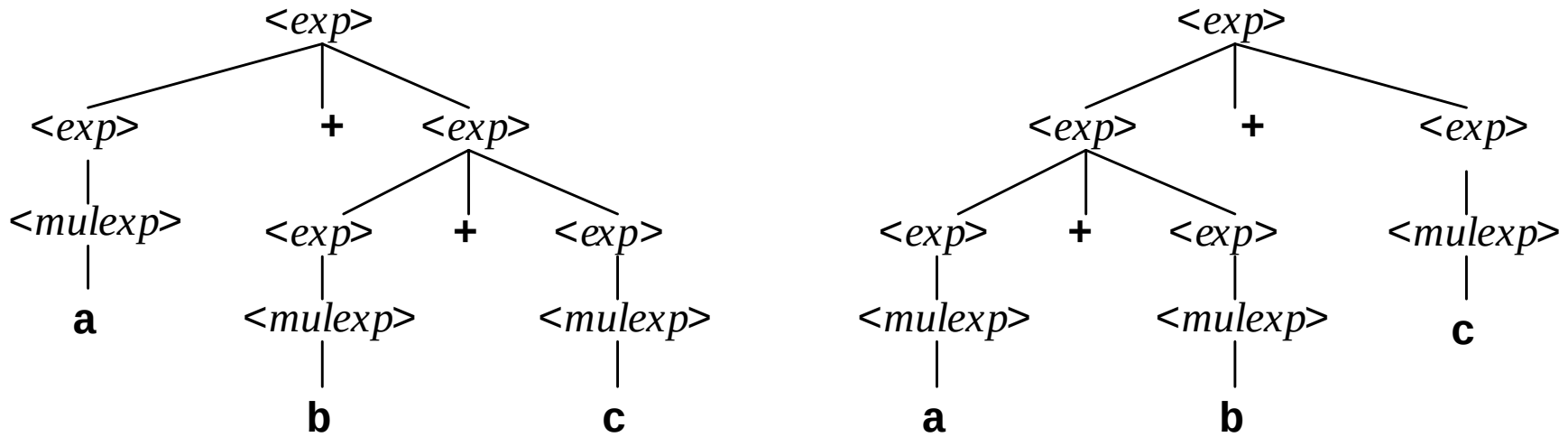
G5 parse tree:

Η γραμματική G5 παράγει μόνο αυτό το δένδρο για **a+b*c**

Αναγνωρίζει την ίδια γλώσσα με τη G4, αλλά δεν παράγει πλέον δένδρα με λάθος προτεραιότητα τελεστών

Προσεταιριστικότητα (associativity) τελεστών

Η γραμματική $G5$ παράγει τα παραπάνω δένδρα για $a+b+c$

Το πρώτο από αυτά δεν αντικατοπτρίζει τη συνήθη
προσεταιριστικότητα του τελεστή $+$

Προσεταιριστικότητα τελεστών

- Έχουν χρησιμότητα όταν η σειρά της αποτίμησης δεν καθορίζεται από παρενθέσεις ή προτεραιότητα τελεστών
- Οι **αριστερά προσεταιριστικοί** τελεστές ομαδοποιούν από αριστερά προς τα δεξιά: $a+b+c+d = ((a+b)+c)+d$
- Οι **δεξιά προσεταιριστικοί** τελεστές ομαδοποιούν από δεξιά προς τα αριστερά: $a+b+c+d = a+(b+(c+d))$
- Στις περισσότερες γλώσσες, οι περισσότεροι τελεστές είναι αριστερά προσεταιριστικοί, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις

Παραδείγματα προσηταιριστικότητας

- C

a<<b<<c — τελεστές είναι αριστερά προσηταιριστικοί
a=b=0 — δεξιά προσηταιριστικός (ανάθεση)

- ML

3-2-1 — τελεστές είναι αριστερά προσηταιριστικοί
1::2::nil — δεξιά προσηταιριστικός (κατασκευή λίστας)

- Fortran

a/b*c — τελεστές είναι αριστερά προσηταιριστικοί
ab**c** — δεξιά προσηταιριστικός (ύψωση σε δύναμη)

Προσεταιριστικότητα στη γραμματική

G5:

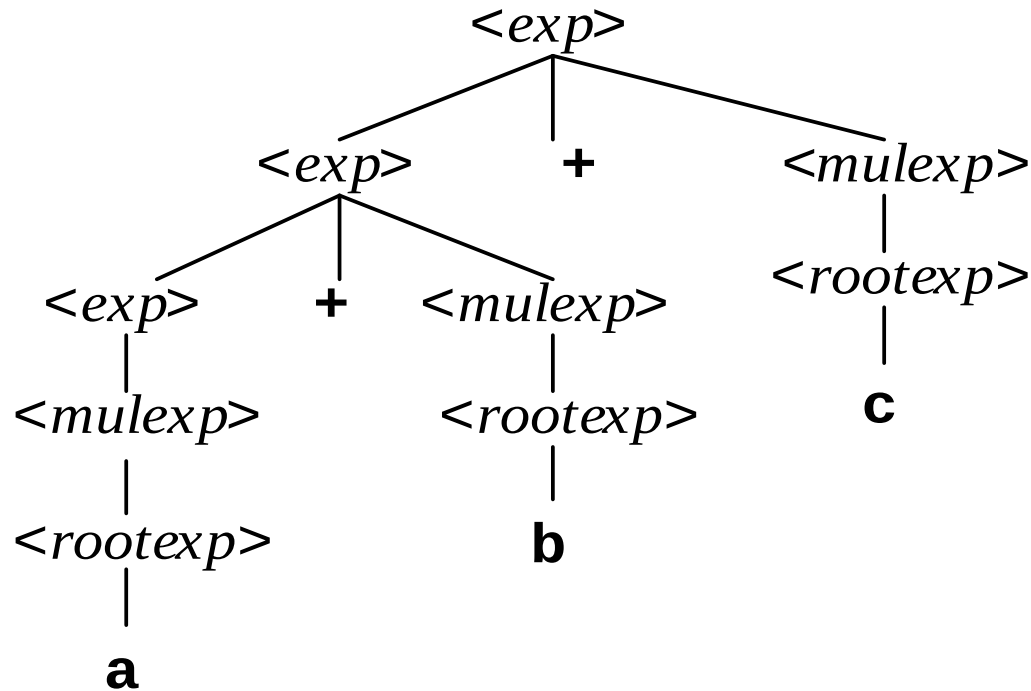
$$\begin{aligned} \langle \text{exp} \rangle &::= \langle \text{exp} \rangle + \langle \text{exp} \rangle \mid \langle \text{mulexp} \rangle \\ \langle \text{mulexp} \rangle &::= \langle \text{mulexp} \rangle * \langle \text{mulexp} \rangle \\ &\mid (\langle \text{exp} \rangle) \\ &\mid \mathbf{a} \mid \mathbf{b} \mid \mathbf{c} \end{aligned}$$

- Για να διορθώσουμε το πρόβλημα, τροποποιούμε τη γραμματική ώστε να κάνουμε δένδρα με τελεστές + να μεγαλώνουν προς τα αριστερά (παρόμοια για τον *)

G6:

$$\begin{aligned} \langle \text{exp} \rangle &::= \langle \text{exp} \rangle + \langle \text{mulexp} \rangle \mid \langle \text{mulexp} \rangle \\ \langle \text{mulexp} \rangle &::= \langle \text{mulexp} \rangle * \langle \text{rootexp} \rangle \mid \langle \text{rootexp} \rangle \\ \langle \text{rootexp} \rangle &::= (\langle \text{exp} \rangle) \\ &\mid \mathbf{a} \mid \mathbf{b} \mid \mathbf{c} \end{aligned}$$

Δένδρο με σωστή προσηταιριστικότητα

Η γραμματική G_6 παράγει μόνο αυτό το δένδρο για $a+b+c$

Παράγει την ίδια γλώσσα με τη G_5 , αλλά δεν παράγει πλέον δένδρα με λάθος προσηταιριστικότητα τελεστών

Διφορούμενη ερμηνεία (ambiguity)

- Η γραμματική G4 είναι **διφορούμενη (ambiguous)**: διφορούμενη σημαίνει ότι παράγει περισσότερα από ένα συντακτικά δένδρα για την ίδια συμβολοσειρά
- Όμως η επιδιόρθωση των προβλημάτων προτεραιότητας και προσηταιριστικότητας των τελεστών εξαφάνισε όλη την ασάφεια στη συγκεκριμένη γραμματική
- Αυτό είναι επιθυμητό: το συντακτικό δένδρο υποδηλώνει τη σημασιολογία του προγράμματος και δε θέλουμε αυτή να είναι διφορούμενη
- Όμως υπάρχουν και άλλοι λόγοι που μια γραμματική είναι διφορούμενη, όχι μόνο λόγοι σχετικοί με τους τελεστές

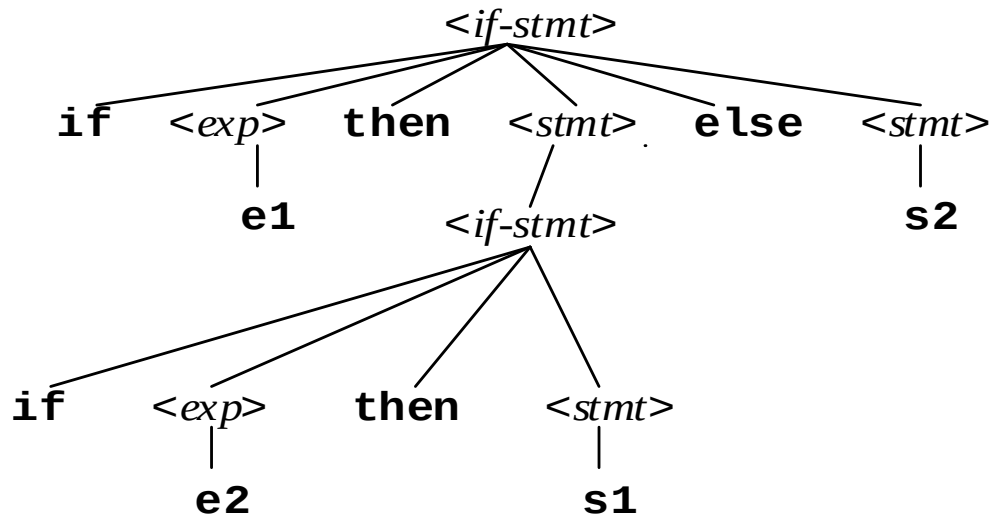
Το πρόβλημα του “ξεκρέμαστου else”

```
<stmt> ::= <if-stmt> | s1 | s2 | ...  
<if-stmt> ::= if <expr> then <stmt> else <stmt>  
           | if <expr> then <stmt>  
<expr> ::= e1 | e2 | ...
```

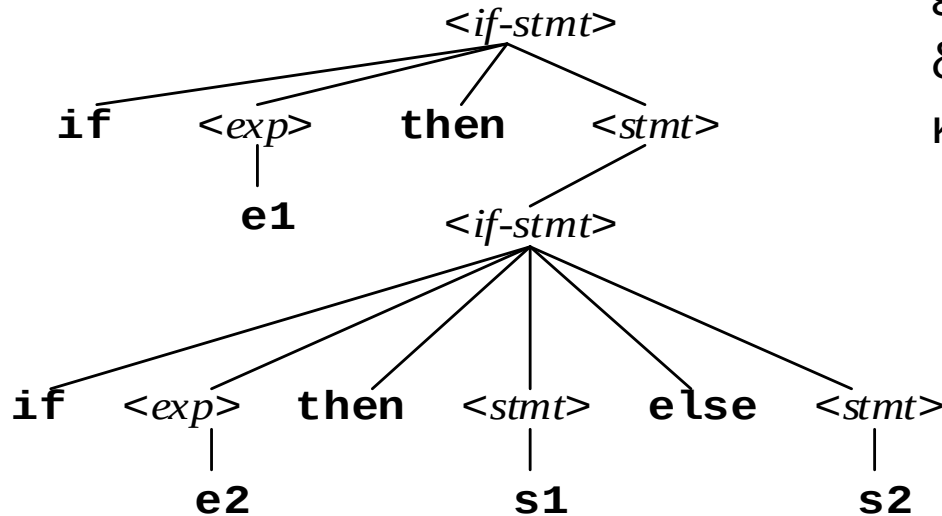
- Η γραμματική αυτή είναι διφορούμενη ως προς το “ξεκρέμαστο else” (“dangling-else ambiguity”).
- Η παρακάτω εντολή

if e1 then if e2 then s1 else s2

έχει δύο συντακτικά δένδρα

Οι περισσότερες γλώσσες που έχουν αυτό το πρόβλημα επιλέγουν το κάτω συντακτικό δένδρο: το **else** πηγαίνει με το κοντινότερο αταίριαστο **then**

Διόρθωση του προβλήματος (1)

```
<stmt> ::= <if-stmt> | s1 | s2 | ...  
<if-stmt> ::= if <expr> then <stmt> else <stmt>  
           | if <expr> then <stmt>  
<expr> ::= e1 | e2 | ...
```

- Θέλουμε να επιβάλλουμε ότι εάν αυτό επεκταθεί σε ένα **if**, τότε το **if** πρέπει ήδη να έχει το δικό του **else**.
Πρώτα, δημιουργούμε ένα νέο μη τερματικό *<full-stmt>* που παράγει όλες τις εντολές που παράγονται από το *<stmt>*, αλλά απαγορεύει τις **if** εντολές χωρίς **else**

```
<full-stmt> ::= <full-if> | s1 | s2 | ...  
<full-if> ::= if <expr> then <full-stmt> else <full-stmt>
```

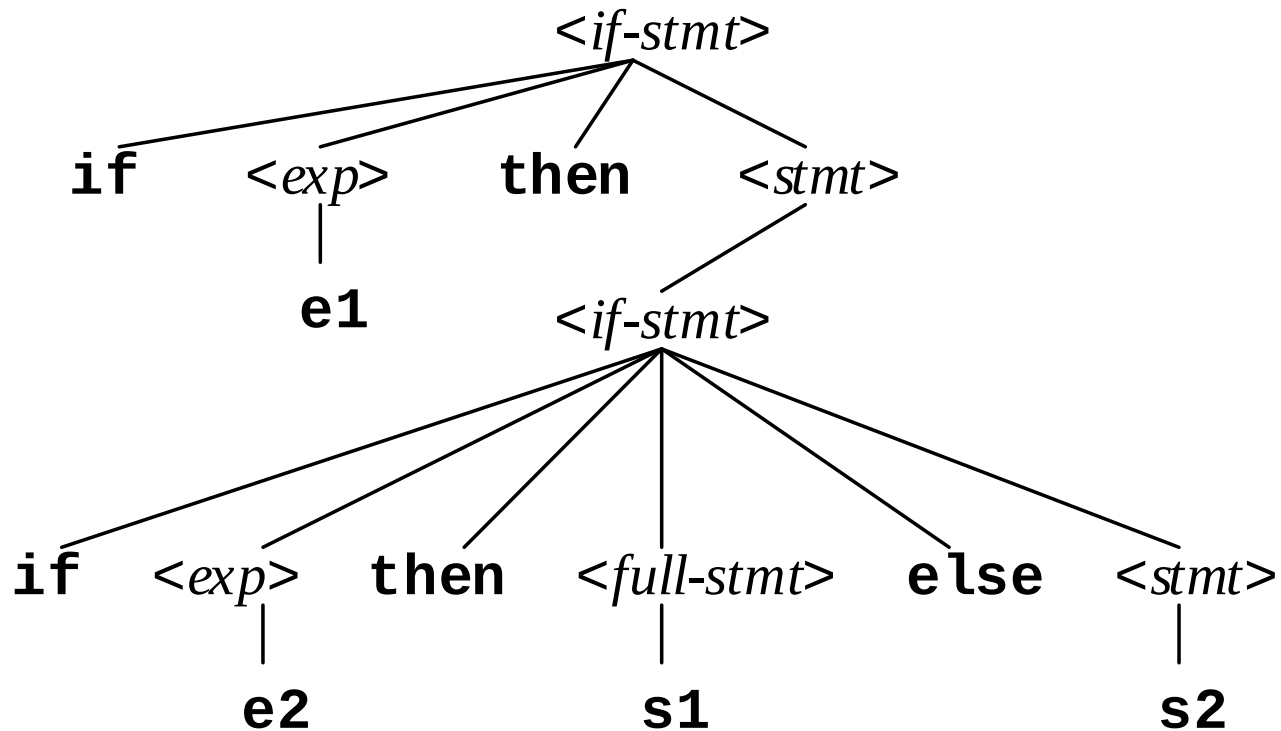
Διόρθωση του προβλήματος (2)

- Μετά χρησιμοποιούμε το νέο μη τερματικό εδώ

```
<stmt> ::= <if-stmt> | s1 | s2 | ...  
<if-stmt> ::= if <expr> then <full-stmt> else <stmt>  
           | if <expr> then <stmt>  
<expr> ::= e1 | e2 | ...
```

- Το αποτέλεσμα είναι ότι η παραπάνω γραμματική μπορεί να ταιριάξει ένα **else** με ένα **if** μόνο όταν όλα τα κοντινά **if** έχουν ήδη κάποιο **else** ως ταίρι τους.

Τώρα παράγουμε μόνο το συντακτικό δένδρο

Ξεκρέμαστα `else` και αναγνωσιμότητα

- Διορθώσαμε τη γραμματική, αλλά...
- Το πρόβλημα στη γραμματική αντικατοπτρίζει κάποιο πρόβλημα στη γλώσσα, την οποία δεν αλλάξαμε
- Μια ακολουθία από **`if-then-else`** δεν είναι εύκολα αναγνώσιμη, ειδικά εάν κάποια από τα **`else`** λείπουν

```
int a=0;  
if (0==0)  
    if (0==1) a=17;  
else a=42;
```

Ποια είναι η τιμή του `a` μετά την εκτέλεση του C/C++ προγράμματος;

Καλύτερα στυλ προγραμματισμού

```
int a=0;
if (0==0)
    if (0==1) a=17;
    else a=42;
```

Καλύτερο: σωστή στοίχιση του C/C++ προγράμματος

```
int a=0;
if (0==0) {
    if (0==1) a=17;
    else a=42;
}
```

Ακόμα καλύτερο: η χρήση μπλοκ της C δείχνει καθαρά τη δομή του κώδικα

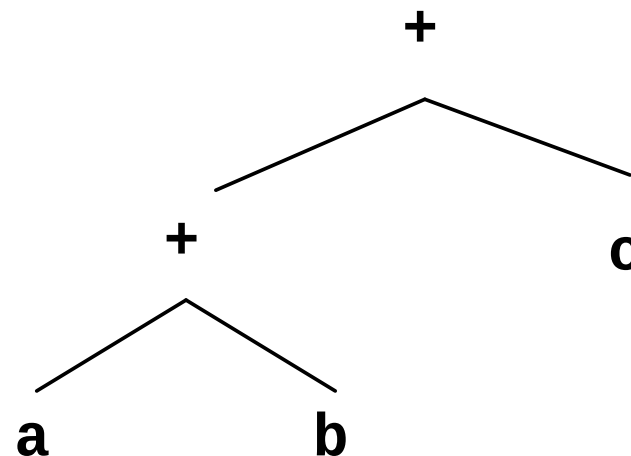
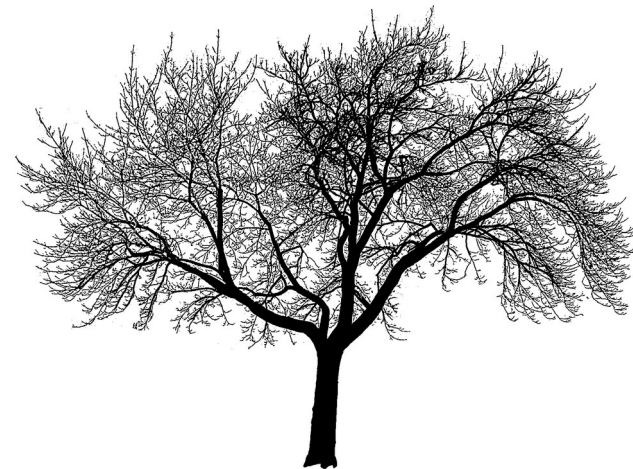
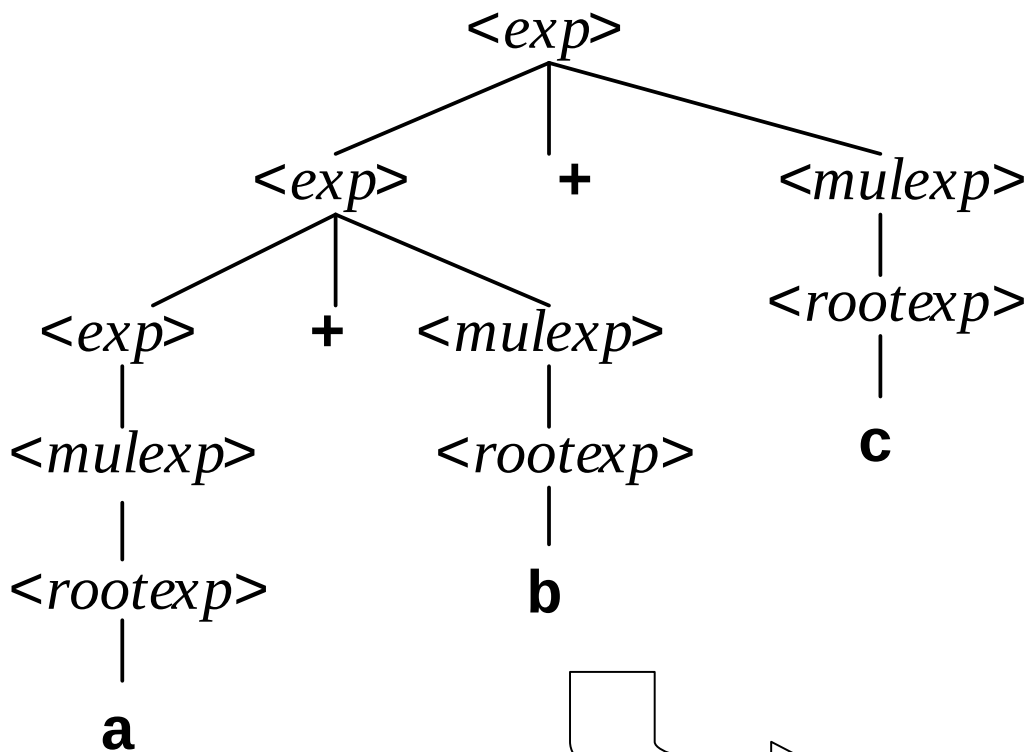
Γλώσσες χωρίς ξεκρέμαστα `else`

- Μερικές γλώσσες ορίζουν τα `if-then-else` με τρόπο τέτοιο που να επιβάλλει τη σαφήνεια στη χρήση τους
- Η Algol δεν επιτρέπει μέσα στο `then` να αρχίζει άμεσα κάποιο άλλο `if`
 - (αλλά μπορεί να αρχίζει ένα μπλοκ με ένα άλλο `if`)
- Η Algol 68 επιβάλλει σε κάθε `if` να τερματίζεται με ένα `fi` (υπάρχουν επίσης: `do-od` και `case-esac`)
- Η Ada επιβάλλει σε κάθε `if` να τερματίζεται με ένα `end if`

Γραμματική για ολόκληρη τη γλώσσα

- Κάθε ρεαλιστική γλώσσα περιέχει πολλά μη τερματικά σύμβολα
- Ειδικά εάν από τη γραμματική έχει εξαλειφθεί η ασάφεια
- Τα επιπλέον μη τερματικά καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο προκύπτει ένα μοναδικό συντακτικό δένδρο
- Όταν κατασκευαστεί το συντακτικό δένδρο, τα επιπλέον μη τερματικά δεν έχουν κάποια χρησιμότητα πλέον
- Οι υλοποιήσεις των γλωσσών συνήθως αποθηκεύουν μια συνεπτυγμένη μορφή του συντακτικού δένδρου, η οποία ονομάζεται **αφηρημένο συντακτικό δένδρο**

Συγκεκριμένο συντακτικό δένδρο

Αφηρημένο συντακτικό δένδρο

Συμπερασματικά

- Για τον ορισμό του συντακτικού (και όχι μόνο!) των γλωσσών προγραμματισμού χρησιμοποιούμε γραμματικές.
- Οι γραμματικές ορίζουν
 - το ποια είναι τα επιτρεπτά προγράμματα μιας γλώσσας, αλλά και
 - το συντακτικό δένδρο για αυτά τα προγράμματα
 - το δένδρο με τη σειρά του ορίζει τη σειρά εκτέλεσης των εντολών
 - και κατά συνέπεια συνεισφέρει στον ορισμό της σημασιολογίας.
- Υπάρχει ισχυρή σύνδεση μεταξύ θεωρίας και πράξης.
 - Δύο γραμματικές, δύο μέρη του μεταγλωττιστή (compiler).
 - **Σημείωση:** Υπάρχουν προγράμματα, γεννήτριες λεκτικών και συντακτικών αναλυτών (lexers and parser generators), που μπορούν να δημιουργήσουν αυτόματα τον κώδικα του λεκτικού και του συντακτικού αναλυτή από γραμματικές μιας γλώσσας.